

Warszawa, 11.08.2023

RZECZNIK PRAW OBYWATELSKICH

Marcin Wiącek

II.513.1.2023.PZ

Trybunał Konstytucyjny

Warszawa

Wniosek

Na podstawie art. 191 ust. 1 pkt 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.) oraz art. 16 ust. 2 pkt 2 ustawy z dnia 15 lipca 1987 r. o Rzeczniku Praw Obywatelskich (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 627 z późn. zm.)

wnoszę o

stwierdzenie, że art. 2 ustawy z dnia 20 lutego 1993 r. zmieniającej ustawę o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz. U. Nr 36, poz. 159) jest niezgodny z art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 w związku z art. 2 oraz art. 31 ust. 3 Konstytucji RP.

Uzasadnienie

1. Art. 2 ustawy z dnia 20 lutego 1993 r. zmieniającej ustawę o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz. U. Nr 36, poz. 159; dalej: „ustawa

nowelizująca z 1993 r.") stanowi: „Żądanie określone w art. 8 ust. 2a ustawy, o której mowa w art. 1, może być zgłoszone w terminie roku od dnia wejścia niniejszej ustawy w życie”. Ustawa, o której mowa w art. 1 ustawy nowelizującej z 1993 r., to ustawa z dnia 23 lutego 1991 r. o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (t.j. Dz. U. z 2021 r. poz. 1693; dalej: „ustawa lutowa”).

2. Art. 8 ust. 2a stawy lutowej, dodany z dniem 21 maja 1993 r. przez ustawę nowelizującą z 1993 r., stanowił, że: „2a. Uprawnienia określone w ust. 1 przysługują również osobom, mieszkającym obecnie bądź w chwili śmierci w Polsce, represjonowanym przez radzieckie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub organy pozasądowe, działające na mocy porozumienia zawartego w dniu 26 lipca 1944 r. między Polskim Komitetem Wyzwolenia Narodowego i Rządem Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich o stosunkach między radzieckim wodzem naczelnym a polską administracją po wkroczeniu wojsk radzieckich na terytorium Polski, za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego lub z powodu takiej działalności. Żądanie odszkodowania i zadośćuczynienia należy zgłosić w Sądzie Wojewódzkim w Warszawie. Przepis art. 1 ust. 3 stosuje się odpowiednio, zaś przepisy art. 9-11 nie mają zastosowania.”.
3. Art. 8 ust. 2a ustawy lutowej w brzmieniu od dnia 14 sierpnia 1998 r. nadanym mu ustawą z dnia 16 lipca 1998 r. o zmianie ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego (Dz. U. Nr 97, poz. 604; dalej: „ustawa nowelizująca z art. 1998 r.”) stanowi zaś, że „Uprawnienia określone w ust. 1 przysługują również osobom, mieszkającym obecnie bądź w chwili śmierci w Polsce, represjonowanym przez radzieckie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub organy pozasądowe, działające na obecnym terytorium Polski w okresie od dnia 1 lipca 1944 r. do dnia 31 grudnia 1956 r. oraz na terytorium Polski w granicach ustalonych w Traktacie

Ryskim, w okresie od dnia 1 stycznia 1944 r. do dnia 31 grudnia 1956 r., za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego lub z powodu takiej działalności. Żądanie odszkodowania i zadośćuczynienia należy zgłosić w sądzie wojewódzkim, w którego okręgu zamieszkuje osoba składająca żądanie; sąd ten jest właściwy do rozpoznania sprawy. Przepis art. 1 ust. 3 stosuje się odpowiednio, zaś przepisy art. 9-11 nie mają zastosowania". Przepis ten nie ulegał dalszym zmianom, z wyjątkiem technicznej w istocie nowelizacji z 2007 r. polegającej na zastąpieniu słów „sądzie wojewódzkim” słowami „sądzie okręgowym” (art. 1 pkt 5 lit. d ustawy z dnia 19 września 2007 r. o zmianie ustawy o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, Dz. U. Nr 191, poz. 1372).

4. Art. 2 ustawy nowelizującej z 1998 r. stanowi: „Prawomocne orzeczenie, wydane przed dniem wejścia w życie niniejszej ustawy, oddalające żądanie odszkodowania lub zadośćuczynienia na podstawie art. 8 ust. 2a ustawy wymienionej w art. 1 ze względu na to, że represje miały miejsce na ziemiach, które obecnie nie należą do Państwa Polskiego, lub miały miejsce poza strefą operacji wojennych albo były stosowane po dniu 8 maja 1945 r., nie stanowi przeszkody do rozpoznania sprawy w oparciu o ponowne żądanie zgłoszone przez osobę represjonowaną, a w razie jej śmierci - przez małżonka, dzieci lub rodziców.”.

Wykładnia zaskarżonych przepisów

5. Interpretacja art. 8 ust. 2a ustawy lutowej w brzmieniu nadanym mu przez ustawę nowelizującą z 1993 r. oraz interpretacja wskazanego przepisu w brzmieniu nadanym mu przez ustawę nowelizującą z 1998 r. pozwala na zidentyfikowanie dwóch grup osób uprawnionych do dochodzenia od Skarbu Państwa odszkodowania za poniesioną szkodę i zadośćuczynienia za doznaną krzywdę.

6. Do pierwszej grupy należy zaliczyć osoby, które były represjonowane oraz wskazanych w rzeczonym przepisie członków rodzin tych osób, a których represje dotknęły na obecnym terytorium Polski leżącym jednocześnie w granicach przedwojennych II Rzeczypospolitej Polskiej w okresie od 1 lipca 1944 r. do 8 maja 1945 r. Dla wskazanych osób podstawę uprawnienia stanowi art. 8 ust. 2a ustawy lutowej w brzmieniu nadanym mu przez ustawę nowelizującą z 1993 r. Osoby te winne były złożyć stosowne wnioski o odszkodowanie i zadośćuczynienie w terminie od 21 maja 1993 r. (dzień wejścia w życie ustawy nowelizującej z 1993 r.) do 20 maja 1994 r., aby uniknąć zarzutu przedawnienia z art. 2 ustawy nowelizującej z 1993 r.
7. Drugą grupę osób wyznacza brzmienie art. 8 ust. 2a ustawy lutowej nadane temu przepisowi przez ustawę nowelizującą z 1998 r. Do tej grupy należy zaliczyć osoby, które były represjonowane oraz wskazanych w rzeczonym przepisie członków rodzin tych osób, a których represje dotknęły na obecnym terytorium Polski w granicach przedwojennych II Rzeczypospolitej Polskiej w okresie od dnia 9 maja 1945 r. do dnia 31 grudnia 1956 r., a także na terytorium Polski w granicach przedwojennych II Rzeczypospolitej Polskiej na wschód od tzw. linii Curzona, czyli w granicach RP ustalonych w Traktacie Ryskim z 1921 r., w okresie od dnia 1 stycznia 1944 r. do dnia 31 grudnia 1956 r. Takie zakreślenie drugiej grupy wynika z faktu, że zakresy art. 8 ust. 2a ustawy lutowej w brzmieniu nadanym mu przez ustawę nowelizującą z 1993 r. oraz w brzmieniu ustawy nowelizującej z 1998 r. pokrywają się odnośnie do uprawnienia osób represjonowanych (oraz wskazanych w tym przepisie członków ich rodzin), gdy osoby te były represjonowane od 1 lipca 1944 r. do 8 maja 1945 r. na obecnym terytorium Polski w granicach przedwojennych II Rzeczypospolitej Polskiej. Osoby, należące do tak określonej drugiej grupy nie są w żaden sposób ograniczone czasowo w dochodzeniu przysługującego im roszczenia, w szczególności Skarbowi Państwa nie przysługuje względem tych osób zarzut przedawnienia.

- 8.** Wskazane wyżej wnioski znajdują potwierdzenie w orzecznictwie sądów zapadłym na kanwie art. 8 ust. 2a ustawy lutowej w brzmieniu nadanym mu przez ustawę nowelizującą z 1993 r. W okresie od wejścia ustawy nowelizującej z 1993 r. w życie, co miało miejsce dnia 21 maja 1993 r., do wejścia w życie ustawy nowelizującej z 1998 r., co miało miejsce 14 sierpnia 1998 r., na gruncie orzecznictwa ukształtowały się jeszcze dwie grupy osób. Do pierwszej z nich należy zaliczyć osoby, które złożyły wnioski w okresie od 21 maja 1993 r. do 13 sierpnia 1998 r., a do których to osób znalazł zastosowanie wskazany wyżej art. 2 ustawy nowelizującej z 1998 r., zgodnie z którym prawomocne orzeczenie, wydane przed dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej z 1998 r., oddalające żądanie odszkodowania lub zadośćuczynienia na podstawie art. 8 ust. 2a ustawy lutowej w brzmieniu nadanym mu przez ustawę nowelizującą z 1993 r. ze względu na to, że represje miały miejsce na ziemiach, które obecnie nie należą do Polski, lub miały miejsce poza strefą operacji wojennych albo były stosowane po dniu 8 maja 1945 r., nie stanowi przeszkody do rozpoznania sprawy w oparciu o ponowne żądanie zgłoszone przez osobę represjonowaną, a w razie jej śmierci - przez małżonka, dzieci lub rodziców.
- 9.** Do drugiej grupy osób należy zaliczyć te, które złożyły wnioski w okresie od 21 maja 1994 r. do 13 sierpnia 1998 r., a więc już po upływie okresu wyznaczonego przez art. 2 ustawy nowelizującej z 1993 r., a których uprawnienie wynikało z represji mających miejsce na obecnym terytorium Polski w okresie od 9 maja 1945 r. do dnia 31 grudnia 1956 r., oraz na obecnym terytorium Polski nieleżącym w granicach przedwojennych II Rzeczypospolitej Polskiej na zachód od tzw. linii Curzona w okresie od 1 lipca 1944 r. do 31 grudnia 1956 r. oraz z represji mających miejsce poza granicami obecnego terytorium Polski, a w granicach przedwojennych II Rzeczypospolitej Polskiej na wschód od tzw. linii Curzona, czyli w granicach ustalonych w Traktacie Ryskim, w okresie od dnia 1 stycznia 1944 r. do dnia 31 grudnia 1956 r. Sądy uznając za podstawę roszczenia tych osób art. 8 ust. 2a w brzmieniu ustawy nowelizującej z 1993 r. stosowały wobec nich art. 2 ustawy

nowelizującej z 1993 r., a tym samym uznawały roszczenia tych osób za przedawnione, zamykając im tym samym drogę do powtórnego złożenia wniosku w oparciu o art. 2 ustawy nowelizującej z 1998 r.

- 10.** Przykładem orzeczenia, w ramach którego przeprowadzono częściowo błędną interpretację art. 8 ust. 2a w brzmieniu ustawy nowelizującej z 1993 r. jest postanowienie Sądu Apelacyjnego w Krakowie z dnia 26 stycznia 1995 r., sygn. akt II AKz 458/94¹. W orzeczeniu tym uznano za terytorium Państwa Polskiego granice sprzed dnia 1 września 1939 roku. Wskazano, że ówczesne Państwo Polskie nie objęło bowiem jeszcze wówczas Ziemi Zachodnich, należących nadal do Rzeszy Niemieckiej (tzw. później Ziemi Odzyskanych), ani nie wyrzekło się jeszcze suwerenności do ziem przejętych przez b. ZSRR w ramach układów tego państwa z Niemcami, zawartych w sierpniu i wrześniu 1939 roku. Podkreślono, że granica Rzeczypospolitej Polskiej i Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich ustalona została bowiem dopiero umową z 16 sierpnia 1945 r., ratyfikowaną w dniu 4 lutego 1946 r. (Dz. U. z 1947 roku Nr 35, poz. 167 i 168). Do tej więc daty czyny popełnione na terenach tzw. wschodnich należało uważać za popełnione na terytorium Państwa Polskiego niezależnie od jednostronnych aktów b. państwa radzieckiego czy ogólnych deklaracji PKWN bądź rządów Polski. W ocenie tej nie może mieć żadnego znaczenia terytorialny zakres władztwa PKWN. Niezależnie bowiem od prawnej oceny funkcjonowania tego ciała, SA w Krakowie przyjął, że jego administracja ograniczała się do niewielkiego skrawka ziem polskich - początkowo wokół Lublina, a później szerzej i nie obejmowała ziem bez wątpliwości polskich. Dlatego, w rzeczonym orzeczeniu wyrażono pogląd, że walkę o niepodległość Polski prowadzoną na terenach leżących na wschód od tzw. linii Curzona w granicach przedwojennych należy uważać za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego na terytorium tego Państwa w rozumieniu art. 8 ust. 2a ustawy

¹ LEX nr 28245.

rehabilitacyjnej, a pozbawienie wolności tych osób w owym czasie dokonane przez organy radzieckie - za mieszczące się w ramach porozumienia PKWN i rządu ZSRR z dnia 26 lipca 1944 roku o stosunkach między radzieckim wodzem naczelnym a polską administracją.

11. W postanowieniu Sądu Apelacyjnego we Wrocławiu z dnia 9 lutego 1995 r., sygn. akt II AKz 39/95², przyjęto pogląd odmienny, iż przejęcie przez Polskę odpowiedzialności odszkodowawczej wobec osób represjonowanych przez radzieckie organy ścigania, wymiaru sprawiedliwości i organy pozasądowe nastąpiło - jak wynika z art. 8 ust. 2a ustawy lutowej w brzmieniu nadanym mu przez ustawę nowelizującą z 1993 r. - tylko w granicach i zakresie działalności tych organów na mocy porozumienia z dnia 26 lipca 1944 r. między PKWN a Rządem ZSRR o stosunkach między radzieckim wodzem naczelnym a polską administracją po wkroczeniu wojsk radzieckich na terytorium Polski. Oznacza to, że art. 8 ust. 2a ustawy lutowej w brzmieniu nadanym mu przez ustawę nowelizującą z 1993 r. stanowi podstawę prawną jedynie do odszkodowań wynikających z aktów represji radzieckich organów popełnianych od 26 lipca 1944 r. na obszarze Państwa Polskiego na zachód od linii Curzona, od Bugu, do zakończenia działań wojennych, tj. do dnia 8 maja 1945 r., gdyż tylko w takich granicach terytorialnych i czasowych działalność radzieckich organów ścigania, sprawiedliwości innych pozasądowych oparta była na mocy porozumienia z dnia 26 lipca 1944 r. o jakim mowa w art. 8 ust. 2a ustawy lutowej w brzmieniu nadanym mu przez ustawę nowelizującą z 1993 r.

12. W uchwale 7 sędziów z dnia 21 czerwca 1995 r., sygn. akt I KZP 5/95³, Sąd Najwyższy stwierdził, że przejęcie przez Państwo Polskie odpowiedzialności odszkodowawczej wobec osób represjonowanych przez radzieckie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub radzieckie organy pozasądowe, które nastąpiło na podstawie

² LEX nr 21291.

³ LEX nr 20758.

art. 8 ust. 2a ustawy lutowej, po nowelizacji dokonanej ustawą z 1993 r., oparte jest na konstrukcji częściowego zrzeczenia się suwerenności jurysdykcyjnej przez ówczesne polskie organy sprawujące administrację na tym terytorium Polski, na które wkraczały wojska radzieckie i ograniczone jest ściśle do ram wynikających z porozumienia z dnia 26 lipca 1944 r., zawartego między PKWN i rządem ZSRR o stosunkach między radzieckim wodzem naczelnym a polską administracją po wkroczeniu wojsk radzieckich na terytorium Polski. W ramach rzeczony uchwały przyjęto, że wprowadzie z punktu widzenia prawa międzynarodowego zmiany wschodniej granicy Polski, ustalonej Traktatem Ryskim z dnia 18 marca 1921 r., dokonano dopiero w umowie między Tymczasowym Rządem Jedności Narodowej a rządem ZSRR z dnia 16 sierpnia 1945 r., która weszła w życie w dacie wymiany dokumentów ratyfikacyjnych, to jest w dniu 5 lutego 1946 r. (Dz. U. z 1947 r., Nr 35, poz. 167 i 168), to jednak przy ustalaniu „terytorium polskiego” w rozumieniu art. 7 wskazanego wyżej porozumienia z dnia 26 lipca 1944 r. - zgodnie ze stanowiskiem ustawodawcy wyrażonym w art. 8 ust. 2a ustawy lutowej w brzmieniu nadanym mu przez ustawę nowelizującą z 1993 r. - należy mieć na względzie tylko tę część terytorium Państwa Polskiego, na której doszło do częściowego zrzeczenia się suwerenności jurysdykcyjnej na podstawie wyżej wymienionego porozumienia z dnia 26 lipca 1944 r., a więc ziemie polskie na zachód od tzw. linii Curzona, z modyfikacjami wynikającymi z treści porozumienia z dnia 27 lipca 1944 r., zawartego między PKWN a rządem ZSRR „w sprawie granic Polski”.

- 13.** Sąd Najwyższy dał zatem odpowiedź na pytanie, na jakim terytorium w dniu 26 lipca 1944 r. - zgodnie z wolą zawierających to porozumienie stron, którą zdecydował się sankcjonować obecny polski ustawodawca - PKWN zrzekł się częściowo swej suwerenności jurysdykcyjnej. Przy rozstrzygnięciu powyższego zagadnienia Sąd Najwyższy miał na uwadze, że praktycznie niemal jednocześnie, albowiem w dniu 27 lipca 1944 r., osoby działające z upoważnienia PKWN i rządu ZSRR (E. Osóbka-Morawski i W. Mołotow), podpisały również drugie porozumienie, zatytułowane „w

sprawie granic Polski". Podpisanie tego układu granicznego ma ważne znaczenie, albowiem przesądzało, jak daleko na wschód rozciągał się obszar administrowany przez PKWN, to jest, na jakich obszarach uwolnionych spod okupacji niemieckiej tworzona była - na podstawie art. 2 pkt a porozumienia z dnia 26 lipca 1944 r. - polska administracja. Nie może zatem ulegać wątpliwości i to, że porozumienie z dnia 26 lipca 1944 r. o stosunkach między radzieckim wodzem naczelnym a polską administracją po wkroczeniu wojsk radzieckich na terytorium Polski określało kompetencje obu stron na obszarach położonych na zachód od tzw. linii Curzona, z modyfikacjami wynikającymi z art. 1 porozumienia granicznego z dnia 27 lipca 1944 r., a częściowe zrzeczenie się suwerenności jurysdykcyjnej, o którym mowa w art. 7 porozumienia z dnia 26 lipca 1944 r., dotyczyło wyłącznie tego terytorium Polski. A zatem tylko działalność radzieckich organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub radzieckich organów pozasądowych na zachód od tzw. linii Curzona było działalnością prowadzoną „na mocy porozumienia zawartego w dniu 26 lipca 1944 r.". Prowadzona od tej daty działalność organów radzieckich na wschód od tzw. linii Curzona nie wynikała z porozumienia z dnia 26 lipca 1944 r., lecz z „porozumienia w sprawie granic" z dnia 27 lipca 1944 r. W świetle tego ostatniego porozumienia była to działalność organów radzieckich na terytorium, które umawiające się strony uznały za terytorium ZSRR, a więc organy ZSRR sprawowały na nim nie jurysdykcję częściową, lecz wyłączną.

- 14.** Sąd Najwyższy zaznaczył przy tym, że stan prawny, w świetle którego osoba represjonowana za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego przez organy radzieckie funkcjonujące na zachód od tzw. linii Curzona znajduje się w diametralnie odmiennej sytuacji od osoby prowadzącej taką samą działalność, lecz represjonowanej przez organy radzieckie funkcjonujące na wschód od tzw. linii Curzona, może budzić krytyczne odczucia, w szczególności u samych represjonowanych, czy u członków ich rodzin. Władza sądownicza nie może jednak zastąpić ustawodawcy. Możliwość przyznania odszkodowań osobom działającym

również na rzecz niepodległości Polski, lecz represjonowanym przez władze radzieckie funkcjonujące po wschodniej stronie linii Curzona, musiałaby znaleźć oparcie w wyraźnym przepisie ustawy, przy czym niezbędne byłoby wskazanie odmiennej konstrukcji prawnej niż związana z treścią art. 7 porozumienia z dnia 26 lipca 1944 r., np. konstrukcji całkowitego (a nie częściowego) zrzeczenia się suwerenności jurysdykcyjnej w porozumieniu z dnia 27 lipca 1944 r. Z tej ostatniej możliwości ustawodawca jednak - jak wykazuje analiza materiałów z obrad komisji sejmowych i z obrad plenarnych parlamentu oraz, co najistotniejsze, jak przesądza to wyraźny tekst art. 8 ust. 2a ustawy lutowej - świadomie na ówczesnym etapie zrezygnował.

- 15.** W uchwale Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 kwietnia 1996 r., sygn. akt W 18/95⁴, przyjęto, że art. 8 ust. 2a ustawy lutowej w brzmieniu nadanym mu ustawą nowelizującą 1993 r. odnosi się - przy uwzględnieniu określonych w tym przepisie przesłanek szczegółowych - do „ziem polskich” wchodzących w skład terytorium Państwa Polskiego w dniu 1 stycznia 1944 r. (art. 1 powołanej ustawy), a więc także do tej części terytorium Państwa Polskiego, która znajdowała się na wschód od tzw. linii Curzona, stosownie do granicy ustalonej w Traktacie Ryskim z 18 marca 1921 r. (Dz. U. z 1921 r. Nr 49, poz. 299). Trybunał Konstytucyjny wskazał, że ustalona wykładnia zgodna jest z konstytucyjną zasadą równości. Z punktu widzenia tej zasady nie da się bowiem uzasadnić różnicy w prawie do odszkodowania tym, czy represja ze strony organów radzieckich związana z działalnością na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego miała miejsce na terytorium Polski na wschód lub na zachód, niemającej charakteru prawnego, tzw. linii Curzona. Trybunał Konstytucyjny wskazał, że cały przebieg prac legislacyjnych nad ustawą z 1993 r., nowelizującą ustawę lutową, łącznie z dyskusją we właściwych sejmowych komisjach, dowodzi niewątpliwie, iż wolą ustawodawcy - nawet poprzez

⁴ LEX nr 25709.

ustanowienie normy prawnej o wyjątkowym charakterze w ust. 2a art. 8 - było moralne i materialne zadośćuczynienie osobom bezzasadnie skazanym. Jednocześnie w orzeczeniu tym podkreślono, że zrealizowanie w orzecznictwie sądowym przyjętych w sentencji uchwały Trybunału Konstytucyjnego zasad będzie wymagało inicjatywy ustawodawczej dla wprowadzenia stosownych zmian w ustawie lutowej w zakresie przywrócenia terminów do zgłaszania żądań o odszkodowanie i zadośćuczynienie.

- 16.** W postanowieniu 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 19 kwietnia 1997 r. sygn. akt IV KKN 360/96⁵) wskazano, że ani wyżej wskazana uchwała Sądu Najwyższego (składu siedmiu sędziów z dnia 21 czerwca 1995 r. I KZP 5/95), ani uchwała Trybunału Konstytucyjnego (z dnia 30 kwietnia 1996 r., sygn. akt W 18/95) nie zmieniły stanu prawnego określonego w art. 8 ust. 2a ustawy lutowej, a jedynie zawierały dwie odmienne wykładnie prawa, współistniejące obok siebie.
- 17.** Natomiast w wyroku z dnia 12 lipca 2000 r., sygn. akt III KKN 181/98⁶, Sąd Najwyższy wypowiedział się wprawdzie, że zakres roszczenia o odszkodowanie i zadośćuczynienie, którego podstawę stanowiła ustawa nowelizująca z 1993 r., obejmował represje mające miejsce w granicach II Rzeczypospolitej tylko na zachód od tzw. linii Curzona, lecz uczynił w tej materii jedno dość istotne zastrzeżenie. W uzasadnieniu wyroku Sąd Najwyższy odnotował, że w orzecznictwie sądów powszechnych przyjmowano wówczas różne stanowiska dotyczące kwestii, o jakie terytorium Polski chodziło ustawodawcy. Z jednej bowiem strony wskazywano, że chodzi tylko o tereny na zachód od tzw. linii Curzona (tak postanowienie SA we Wrocławiu z dnia 9 lutego 1995 r., sygn. akt II AKz 39/95), podczas gdy w innych orzeczeniach przyjmowano, iż w grę wchodzi także obszar RP na wschód od tej linii (tak postanowienie SA w Krakowie z 26 stycznia 1995 r., II AKz 458/94). Pierwsze z

⁵ LEX nr 29953.

⁶ LEX nr 51078.

tych stanowisk znalazło następnie odbicie w uchwale Sądu Najwyższego z dnia 21 czerwca 1995 r. (I KZP 5/95), drugie zaś w uchwale Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 kwietnia 1996 r. (W 18/95). Sąd Najwyższy w rzeczonym wyroku z dnia 12 lipca 2000 r. wskazał, że ustawa nowelizująca z 1993 r. ustawę lutową, w swoim art. 2 zastrzegła, iż żądanie przewidziane w nowym ust. 2a art. 8 ustawy lutowej winno być zgłoszone w ciągu roku od jej wejścia w życie, a więc - uwzględniając datę publikacji i art. 3 ustawy nowelizującej z 1993 r. - do 20 maja 1994 r. Winno być zatem oczywiste, że przedawnienie określone w art. 2 ustawy nowelizującej z 1993 r. odnosiło się jedynie do roszczeń wynikających wprost z art. 8 ust. 2a ustawy lutowej. Sąd Najwyższy zastrzegł zatem, że rozważanie przez sądy czy roszczenie dochodzone przez osobę represjonowaną na wschód od tzw. linii Curzona uległo przedawnieniu, i uwzględnienie - bądź nie - zarzutu prokuratora w tej materii, było możliwe jedynie przy ustaleniu, iż mieści się ono w ramach art. 8 ust. 2a ustawy lutowej w brzmieniu nadanym mu ustawą nowelizującą z 1993 r., i może być dochodzone tylko w ramach tego przepisu. To zaś, czy już od 20 maja 1993 r. osoby te mogły dochodzić roszczenia, wymagało ustalenia czy fakt, że represje wobec tych osób miały miejsce na wschód od tzw. linii Curzona, dawał im podstawę roszczeniową jeszcze przed uchwałą Trybunału Konstytucyjnego z dnia 30 kwietnia 1996 r., sygn. akt W 18/95. Sąd Najwyższy przychylił się w tym zakresie do poglądu przeciwnego, ale zwrócił przy tym uwagę, że art. 8 ust. 2a ustawy lutowej nie miał zastosowania nie tylko gdyby przyjąć, jak w cytowanej już uchwale Sądu Najwyższego (składu siedmiu sędziów z dnia 21 czerwca 1995 r. I KZP 5/95), że przepis art. 8 ust. 2a odnosił się jedynie do represji na terenach Polski na zachód od tzw. linii Curzona, ale także gdyby roszczenie znajdowało podstawę w innym przepisie ustawy lutowej obowiązującym w dniu wejścia w życie ustawy nowelizującej z 1993 r. Sąd Najwyższy przypomniał, że art. 11 w ust. 1 zakładał (i zakłada nadal) stosowanie „art. 8-10” - a więc po nowelizacji z 1993 r. także art. 8 ust. 2a - jeżeli uprawnionego wcześniej uniewinniono lub umorzono wobec niego

postępowanie z powodów, o których mowa była w art. 11 pkt 1 k.p.k. z 1969 r. (obecnie art. 17 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k.), tj. z uwagi na brak czynu lub jego przestępności, a nie zasądzono mu odszkodowania lub zadośćuczynienia, mimo że był pozbawiony wolności. Przepis ten nie odnosił się, po nowelizacji z 1993 r., wyłącznie do rehabilitacji przez organy polskie, skoro nakazywał „odpowiednie” stosowanie art. 8-10, czyli także wspomnianego art. 8 ust. 2a ustawy. W art. 11 ust. 1 nie chodziło przy tym o uprzednie umorzenie procesu „na podstawie” art. 11 pkt 1 polskiego k.p.k. z 1969 r. (obecnie art. 17 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k.), lecz jedynie o umorzenie z „powodów”, o jakich mowa była w tym przepisie, przy warunku, by zachodziły przesłanki do stwierdzenia nieważności. Te zaś, określone w art. 1 ust. 1 ustawy, były podobnie ujęte w art. 8 ust. 2a (z pominięciem jedynie przeciwdziałania kolektywizacji). I tym razem nie chodziło o unieważnienie orzeczenia z tych przyczyn, a jedynie o istnienie przesłanek ku temu. Skoro orzeczenie wydane przez władze radzieckie nie mogło być unieważniane przez sąd polski, to istotne było jedynie, aby prześladowanie następowało z takich samych co do zasady przyczyn, które w odniesieniu do orzeczenia władz polskich uzasadniałyby jego unieważnienie. Jeżeli przy tym prześladowany przez organy radzieckie zostałby następnie przez władze radzieckie lub ich prawnych następców zrehabilitowany przez późniejsze uniewinnienie lub umorzenie wobec niego postępowania z przyczyn takich jak wskazane w art. 11 pkt 1 polskiego k.p.k. z 1969 r. (obecnie art. 17 § 1 pkt 1 i 2 k.p.k.), to roszczenie odszkodowawcze oparte na art. 8 ust. 2a ustawy miałoby swe dodatkowe oparcie w art. 11 ust. 1, i przedawniałoby się nie w terminie wskazanym w art. 2 ustawy nowelizującej z 1993 r., lecz po okresie przyjętym w art. 11 ust. 1 *in fine* ustawy lutowej, w brzmieniu po nowelizacji z 1993 r., tj. w terminie 3-letnim od wejścia w życie nowelizacji z 1993 r. Sąd Najwyższy wskazał ponadto, że w art. 11 ust. 2 ustawy lutowej przyjęto „odpowiednie zastosowanie” ust. 1 m.in. „wobec osób pozbawionych wolności przez organy, o których mowa w art. 1 ust. 1 bez przeprowadzania zakończonego orzeczeniem postępowania”. W tym wypadku

ustawa nowelizująca z 1993 r. w art. 1 pkt 2 lit. b zastrzegła, iż nie obowiązuje tu termin przedawnienia, o jakim wspominał jeszcze ust. 1 art. 11. Zatem w tym wypadku roszczenie nie ulegało przedawnieniu nawet po upływie 3 lat od wejścia w życie ustawy nowelizującej z 1993 r. Wprawdzie w art. 11 ust. 2 ustawy lutowej odwołano się do określenia organów, „o jakich mowa w art. 1 ust. 1” ustawy, tu zaś mówiono o polskich organach ścigania, wymiaru sprawiedliwości lub pozasądowych, ale z chwilą włączenia do art. 8 ustawy lutowej przepisu ust. 2a, mówiącego wyraźnie o represjach organów niepolskich, i objęcia tej normy przez art. 11 ustawy lutowej, przepis art. 11 ust. 2, w zakresie w jakim odwoływał się do art. 1 ust. 1 ustawy lutowej, powinno się rozumieć jako odwołanie się tylko do rodzaju organów represjonujących (ścigania, sądów i pozasądowych). W przeciwnym wypadku dochodziłoby do niezrozumiałego traktowania inaczej osób represjonowanych w drodze sądowej i pozasądowej w sytuacji, gdy sam ust. 2a art. 8 dopuszczał odszkodowanie za represje stosowane przez radzieckie organy pozasądowe, niebędące przy tym nawet organami ścigania karnego. Rehabilitacja prześladowanego przez władze radzieckie, dokonana później przez te władze lub ich prawnych następców dawać winna oparcie roszczeń także na art. 11 ust. 1, jak przy rehabilitacji prześladowanych przez władze polskie. Założenie zaś jednolitego traktowania uprawnień odszkodowawczych, bez względu na rodzaj organu represyjnego, leżało u podstaw rozwiązania dotyczącego represji tak ze strony organów polskich, jak i radzieckich. Sąd Najwyższy zwrócił uwagę, że represje organów niebędących organami wymiaru sprawiedliwości ani organami ścigania z założenia odbywały się poza procedurą karną, bez względu na to, czy były to organy polskie czy radzieckie.

18. W postanowieniu z dnia 1 października 2000 r., sygn. akt IV KKN 279/00⁷, Sąd Najwyższy przyjął, że ustawa lutowa upoważniła do dochodzenia odszkodowania i

⁷ LEX nr 51093.

zadośćuczynienia osoby represjonowane przez polskie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub przez organy pozasądowe na ziemiach polskich, począwszy od 1 stycznia 1944 r. do 31 grudnia 1956 r. (art. 1 ust. 1). Nowelizacja tejże ustawy z 1993 r. poszerzyła cytowane w pkt 1 upoważnienie na osoby represjonowane przez radzieckie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub organy pozasądowe na „terytorium Polski” rozumianym - w świetle uchwały składu siedmiu sędziów z dnia 21 czerwca 1995 r. (sygn. I KZP 5/95) - jako ziemie położone po zachodniej stronie tzw. linii Curzona, poczynając od 26 lipca 1944 r. do zakończenia II wojny światowej (art. 8 ust. 2a). Nowelizacją tejże ustawy z 1998 r. nastąpiło dalsze poszerzenie cytowanego w pkt 1 i 2 upoważnienia, między innymi na osoby represjonowane przez radzieckie organy ścigania, wymiaru sprawiedliwości lub organy pozasądowe na „terytorium Polski w granicach ustalonych w Traktacie Ryskim, w okresie od dnia 1 stycznia 1944 r. do dnia 31 grudnia 1956 r.”, czyli na dawnym terytorium Polski na wschód od tzw. linii Curzona (art. 8 ust. 2a i 2b). W ocenie Sądu Najwyższego art. 8 ust. 2a ustawy lutowej w brzmieniu nadanym mu przez ustawę nowelizującą z 1993 r. nie stwarza podstaw do dochodzenia od Skarbu Państwa odszkodowania i zadośćuczynienia przez osoby represjonowane przez władze b. ZSRR na terenach położonych na wschód od tzw. linii Curzona. Sąd Najwyższy zaznaczył, że odmienny pogląd w tej kwestii, który w konsekwencji prowadził do potwierdzenia merytorycznej i prawnej zasadności dochodzonych roszczeń, a następnie odmowy ich uwzględnienia ze względu na przedawnienie, był wynikiem rażącego naruszenia prawa.

- 19.** W wyroku z dnia 3 lipca 2001 r., IV KKN 309/00⁸, Sąd Najwyższy wskazał, że jest rzeczą oczywistą, że roszczenie majątkowe nie może ulec przedawnieniu przed jego wymagalnością. Obowiązujący w chwili orzekania w tej sprawie przepis art. 8 ust. 2a ustawy lutowej w brzmieniu nadanym mu przez ustawę nowelizującą z 1993 r.

⁸ LEX nr 2477830.

dawał podstawę do dochodzenia odszkodowania i zadośćuczynienia, zgodnie z wykładnią przyjętą w uchwale składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z dnia 21 czerwca 1995 r. (sygn. akt I KZP 5/95), którą Sąd Najwyższy w składzie rozpoznającym rzeczoną sprawę w pełni podzielił, z tytułu represjonowania przez władze b. ZSRR osób prowadzących działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego na ziemiach położonych po zachodniej granicy tzw. linii Curzona.

20. Analiza orzecznictwa sądów apelacyjnych, Sądu Najwyższego oraz Trybunału Konstytucyjnego potwierdza wniosek o tym, że sytuacja prawna dotycząca możliwości dochodzenia odszkodowania i zadośćuczynienia osób represjonowanych na wschód i na zachód od tzw. linii Curzona oraz do 8 maja 1945 r. i po tej dacie, a także ich małżonków, dzieci i rodziców, jest zróżnicowana jeśli chodzi o możliwość podniesienia przez Skarb Państwa zarzutu przedawnienia (*vide* termin z art. 2 ustawy nowelizującej z 1993 r.) oraz jeśli chodzi o możliwość złożenia powtórnego wniosku (*vide* uprawnienie z art. 2 ustawy nowelizującej z 1998 r.). Osoby, które swoje uprawnienie wywodzą z represji mających miejsce na obecnym terytorium Polski leżącym jednocześnie w granicach przedwojennych II Rzeczypospolitej Polskiej w okresie od 1 lipca 1944 r. do 8 maja 1945 r. winne były złożyć stosowne wnioski o odszkodowanie i zadośćuczynienie, aby uniknąć zarzutu przedawnienia, w terminie od 21 maja 1993 r. do 20 maja 1994 r., zaś osoby, które swoje uprawnienie wywodzą z represji, które miały miejsce na obecnym terytorium Polski w granicach przedwojennych II Rzeczypospolitej Polskiej w okresie od dnia 9 maja 1945 r. do dnia 31 grudnia 1956 r., a także na terytorium Polski w granicach przedwojennych II Rzeczypospolitej Polskiej na wschód od tzw. linii Curzona w okresie od dnia 1 stycznia 1944 r. do dnia 31 grudnia 1956 r., nie są w żaden sposób ograniczone czasowo w dochodzeniu przysługującego im roszczenia, w szczególności Skarbowi Państwa nie przysługuje względem tych osób zarzut przedawnienia. Trzecią grupę stanowią osoby, które swoje uprawnienie wywodzą z tych samych podstaw, które zostały wskazane przy grupie drugiej, wynikających z

art. 8 ust. 2a w brzmieniu nadanym mu przez ustawę nowelizującą z 1998 r., które to osoby wnioski złożyły w okresie od 21 maja 1993 r. do 13 sierpnia 1998 r., a których roszczenia zostały oddalone z uwagi na zarzut przedawnienia i z tego względu nie znalazł do roszczeń tych osób zastosowania art. 2 ustawy nowelizującej z 1998 r., zgodnie z którym prawomocne orzeczenie, wydane przed dniem wejścia w życie ustawy nowelizującej z 1998 r., oddalające żądanie odszkodowania lub zadośćuczynienia na podstawie art. 8 ust. 2a ustawy lutowej w brzmieniu nadanym mu przez ustawę nowelizującą z 1993 r. ze względu na to, że represje miały miejsce na ziemiach, które obecnie nie należą do Polski, lub miały miejsce poza strefą operacji wojennych albo były stosowane po dniu 8 maja 1945 r., nie stanowi przeszkody do rozpoznania sprawy w oparciu o ponowne żądanie zgłoszone przez osobę represjonowaną, a w razie jej śmierci - przez małżonka, dzieci lub rodziców.

Wzorce kontroli konstytucyjnej z art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 w związku z art. 2 oraz art. 31 ust. 3 Konstytucji RP

21. W odniesieniu do wzorców kontroli konstytucyjnej z art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 ust. 1 w związku z art. 2 Konstytucji RP Trybunał Konstytucyjny w swoim orzecznictwie, w tym w wyroku z dnia 26 maja 2010 r., sygn. P 29/08⁹, wielokrotnie podkreślał znaczenie gwarancji zawartych w tych przepisach. Art. 64 ust. 2 Konstytucji RP nakazuje zapewnienie równej ochrony własności i praw majątkowych. Powołany przepis dopełnia regulację zawartą w art. 21 ust. 1 oraz art. 64 ust. 1 Konstytucji RP, nawiązując jednocześnie - w perspektywie konstytucyjnej regulacji ochrony własności - do ogólnej normy art. 32 ust. 1 zdania pierwszego Konstytucji RP, statuującej zasadę równości. Na podstawie orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego należy przyjąć, że istotą regulacji art. 64 ust. 2 Konstytucji RP jest podkreślenie, iż ochrona własności i innych praw majątkowych nie może być różnicowana z uwagi na charakter podmiotu danego prawa (zob. wyroki Trybunału

⁹ LEX nr 578127.

Konstytucyjnego: z dnia 25 lutego 1999 r., sygn. K 23/98¹⁰; z dnia 28 października 2003 r., sygn. P 3/03¹¹). Trybunał Konstytucyjny zwracał również uwagę, że „równość ochrony” ujęta w art. 64 ust. 2 Konstytucji RP chroni własność bez względu na materialnoprawne zróżnicowanie statusów tej własności (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 16 marca 2004 r., sygn. K 22/03¹²). Z drugiej strony, art. 64 ust. 2 Konstytucji RP nie tylko nawiązuje do zasady równości, ale też daje wyraz ogólnemu stwierdzeniu, że wszystkie prawa majątkowe muszą podlegać ochronie prawnej (por. wyroki Trybunału Konstytucyjnego: z dnia 13 kwietnia 1999 r., sygn. K 36/98¹³; z dnia 2 czerwca 1999 r., sygn. K 34/98¹⁴). Z orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego wynika, że na gruncie art. 64 ust. 2 Konstytucji RP istnieją dwa aspekty konstytucyjnej ochrony praw majątkowych z punktu widzenia podmiotowego. Po pierwsze, ochroną taką objęty jest każdy, komu przysługuje prawo majątkowe, bez względu na cechy osobowe czy inne szczególne przymioty. Po drugie, ochrona praw podmiotowych ma być równa dla każdego z tych podmiotów. Oznaczać to musi tyle, że ustawodawca, tworząc określone prawa majątkowe i mając szeroką swobodę w kreowaniu ich treści, obowiązany jest szanować zasady wskazane w art. 64 Konstytucji RP. Ten drugi aspekt art. 64 ust. 2 Konstytucji RP jest kluczowy w perspektywie art. 2 ustawy nowelizującej z 1993 r. Konieczna jest bowiem odpowiedź na pytanie, czy zróżnicowanie sytuacji prawnej osób represjonowanych z powodu działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego w ten sposób, że odszkodowanie za poniesioną szkodę i zadośćuczynienie za doznaną krzywdę na podstawie art. 8 ust. 2a ustawy lutowej w brzmieniu nadanym mu przez ustawę nowelizującą z 1993 r. mogło być zgłoszone, zgodnie z art. 2 ustawy nowelizującej z 1993 r., w tylko okresie roku, czyli od 21 maja 1993 r. do 20 maja 1994 r., jeśli represje te dotknęły je na obecnym terytorium Polski

¹⁰ LEX nr 36178.

¹¹ LEX nr 81787.

¹² LEX nr 107952.

¹³ LEX nr 36398.

¹⁴ LEX nr 37389.

leżącym w granicach przedwojennych II Rzeczypospolitej Polskiej w okresie od 1 lipca 1944 r. do 8 maja 1945 r., jest uzasadnione konstytucyjnie.

22. Przy analizie wskazanej cechy podmiotu stanowiącej w istocie ograniczenie ochrony praw podmiotowych należy za punkt odniesienia uczynić treść art. 8 ust. 2a ustawy lutowej w brzmieniu nadanym mu przez ustawę nowelizującą z 1998 r. oraz art. 2 ustawy nowelizującej z 1998 r. Pierwszy z tych przepisów rozszerza podstawę dochodzenia roszczeń o odszkodowanie i zadośćuczynienie o osoby, które były represjonowane oraz wskazanych w przepisie członków rodzin tych osób, a których represje dotknęły na obecnym terytorium Polski w granicach przedwojennych II Rzeczypospolitej Polskiej w okresie od dnia 9 maja 1945 r. do dnia 31 grudnia 1956 r., a także na terytorium Polski w granicach przedwojennych II Rzeczypospolitej Polskiej na wschód od tzw. linii Curzona, czyli w granicach ustalonych w Traktacie Ryskim, w okresie od dnia 1 stycznia 1944 r. do dnia 31 grudnia 1956 r. Drugi z nich nie tylko nie zawiera ograniczenia czasowego do zgłoszenia przedmiotowego roszczenia, ale jeszcze umożliwia jego ponowne zgłoszenie (przez osobę represjonowaną, a w razie jej śmierci - przez małżonka, dzieci lub rodziców), gdy wobec zgłoszonego przez wnioskodawcę roszczenia zapadło prawomocne orzeczenie, wydane przed dniem wejścia w życie tej ustawy, a więc wydane od rozpoczęcia obowiązywania ustawy lutowej, czyli od 24 maja 1991 r. do 13 sierpnia 1998 r., oddalające żądanie odszkodowania lub zadośćuczynienia na podstawie art. 8 ust. 2a ustawy w brzmieniu sprzed 14 sierpnia 1998 r. ze względu na to, że represje miały miejsce na ziemiach, które obecnie nie należą do Państwa Polskiego, lub miały miejsce poza strefą operacji wojennych albo były stosowane po dniu 8 maja 1945 r. Przedmiotem rozważań jest tu zatem kwestia równej ochrony praw majątkowych. Prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia może być bowiem uznane za inne prawo majątkowe, którego możliwość dochodzenia nie powinna być co do zasady ograniczona przez możliwość podniesienia zarzutu przedawnienia tylko ze względu na przynależność do danej grupy podmiotów. Sytuacja taka godziłaby bowiem w

konstytucyjną zasadę równości. Trybunał Konstytucyjny podkreślał, że art. 32 oraz art. 64 ust. 2 Konstytucji RP pozostają w nierozdzielalnym związku (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 marca 2011 roku, sygn. P 21/09¹⁵). Art. 64 ust. 2 Konstytucji RP jest jednym ze szczegółowych odniesień ogólnej zasady równości do poszczególnych dziedzin życia społecznego - z tego względu przepis ten powinien być interpretowany i stosowany w związku z art. 32 Konstytucji RP, ponieważ zapewnienie każdemu równej ochrony własności i innych praw majątkowych jest wzmocnione przez nakaz równego traktowania przez władze publiczne. Odwołanie się w odniesieniu do analizowanego art. 2 ustawy nowelizującej z 1993 r. do art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 Konstytucji RP jest również konieczne dla odpowiedzi na pytanie, czy odstępstwo od zasady równości jest dopuszczalne. Trybunał Konstytucyjny w swoim orzecznictwie wskazywał, że jeżeli różnicuje się podmioty prawa charakteryzujące się wspólną cechą istotną, to wprowadza się odstępstwo od zasady równości (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 1 marca 2011 roku, sygn. P 21/09). Takie odstępstwo nie musi jednak oznaczać naruszenia art. 32 Konstytucji RP. Jest ono dopuszczalne, jeżeli zostały spełnione następujące warunki: 1) kryterium różnicowania pozostaje w racjonalnym związku z celem i treścią danej regulacji; 2) waga interesu, któremu różnicowanie ma służyć, pozostaje w odpowiedniej proporcji do wagi interesów, które zostaną naruszone w wyniku wprowadzonego różnicowania; 3) kryterium różnicowania pozostaje w związku z innymi wartościami, zasadami czy normami konstytucyjnymi, uzasadniającymi odmienne traktowanie podmiotów podobnych.

23. W odniesieniu do wskazanego w *petitum* niniejszego wniosku art. 2 ustawy nowelizującej z 1993 r. należy postrzegać zasadę równości łącznie z zasadą sprawiedliwości społecznej, wynikającą z art. 2 Konstytucji RP. W orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego pojęcie tej sprawiedliwości w połączeniu z pojęciem

¹⁵ LEX nr 785594.

równości interpretowane jest tak, że: a) jeżeli w podziale dóbr i związanym z tym podziale ludzi występują nieusprawiedliwione różnice, to wówczas różnice te traktuje jako nierówność (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 sierpnia 1990 r., sygn. K 7/90¹⁶); b) sprawiedliwość jest przeciwieństwem arbitralności, wymaga, aby zróżnicowanie sytuacji prawnej osób pozostawało w odpowiedniej relacji do różnic w ich sytuacji (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 22 sierpnia 1990 r., sygn. K 7/90); c) dopuszczalne jest zróżnicowanie sytuacji prawnej osób pod warunkiem, że jest ono sprawiedliwe, a zakazane jest ustanawianie zróżnicowań, które byłyby nieusprawiedliwione (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 4 lutego 1997 r., sygn. P 4/96¹⁷).

- 24.** W perspektywie art. 2 ustawy nowelizującej z 1993 r. należy więc poddać kontroli to, czy ograniczenie prawa do dochodzenia prawa majątkowego w postaci odszkodowania za poniesioną szkodę i zadośćuczynienia za doznaną krzywdę przez osoby, które uzyskały uprawnienie do zgłoszenia roszczeń na podstawie art. 8 ust. 2a ustawy lutowej w brzmieniu nadanym mu przez ustawę nowelizującą z 1993 r., a którym przysługuje to prawo z tytułu represjonowania przez władze b. ZSRR za prowadzoną działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego na ziemiach położonych po zachodniej stronie tzw. linii Curzona do 8 maja 1945 r., oraz brak tożsamego ograniczenia względem osób, które uzyskały uprawnienie do zgłoszenia roszczeń na podstawie art. 8 ust. 2a ustawy lutowej w brzmieniu nadanym mu przez ustawę nowelizującą z 1998 r., przy jednoczesnym czasowo wstecznym rozszerzeniu okresu do zgłaszania roszczeń wynikających z rzeczonoego przepisu, a to zgodnie z art. 2 ustawy nowelizującej z 1998 r., stanowi niedopuszczalne zróżnicowanie ochrony prawnej osób ubiegających się o odszkodowanie lub zadośćuczynienie w związku z represjami z powodu działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, w porównaniu z osobami, które

¹⁶ LEX nr 25199.

¹⁷ LEX nr 28854.

były represjonowane w ten sam sposób z tego samego powodu na ziemiach położonych po wschodniej stronie tzw. linii Curzona i w okresie od 9 maja 1945 r. oraz czy ewentualnie wprowadzenie wskazanego zróżnicowania narusza zasadę sprawiedliwości społecznej.

25. Przyjąć zatem należy, że w odniesieniu do art. 2 ustawy nowelizującej z 1993 r. wzorcem kontroli powinien być art. 64 ust. 2 Konstytucji RP, przy uznaniu, że art. 2 i art. 32 ust. 1 Konstytucji RP są wobec niego tzw. przepisami związkowymi (pełnią funkcje pomocnicze przy rekonstrukcji wzorca kontroli). Można jednocześnie postawić tezę, że art. 2 ustawy nowelizującej z 1993 r. różnicuje prawo do odszkodowania lub zadośćuczynienia w zależności od tego, czy osoba ubiegająca się o odszkodowanie lub zadośćuczynienie była represjonowana na ziemiach Polski należących do II Rzeczypospolitej położonych po zachodniej albo po wschodniej stronie tzw. linii Curzona oraz czy represje miały miejsce do 8 maja 1945 r. albo po tej dacie, przy uwzględnieniu dominującej wykładni art. 8 ust. 2a ustawy lutowej w brzmieniu nadanym mu przez ustawę nowelizującą z 1993 r., w wskazanej najpełniej w opisaney wyżej uchwale 7 sędziów z dnia 21 czerwca 1995 r. (sygn. akt I KZP 5/95). Zróżnicowanie pod względem możliwości podniesienia zarzutu przedawnienia przeciwko zgłoszonemu roszczeniu dotyczy podmiotów mających wspólną cechę istotną - osób, którym przysługuje to prawo majątkowe z tytułu represjonowania przez władze b. ZSRR za prowadzoną działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego.

26. Wprowadzenie takiego zróżnicowania samo w sobie nie może jeszcze przesądzać o niezgodności art. 2 ustawy nowelizującej z 1993 r. z art. 64 ust. 2 w związku z art. 32 w związku z art. 2 Konstytucji RP. W celu rozstrzygnięcia tej kwestii należy zbadać - zgodnie z wskazanymi wyżej wymogami art. 32 Konstytucji RP - czy: 1) kryterium różnicowania pozostaje w racjonalnym związku z celem i treścią danej regulacji; 2) waga interesu, któremu różnicowanie ma służyć, pozostaje w odpowiedniej

proporcji do wagi interesów, które zostaną naruszone w wyniku wprowadzonego różnicowania; 3) kryterium różnicowania pozostaje w związku z innymi wartościami, zasadami czy normami konstytucyjnymi, uzasadniającymi odmienne traktowanie podmiotów podobnych. Analizując spełnienie przesłanek dopuszczalności różnicowania traktowania podmiotów podobnych wskazać należy, że z wypowiedzi poseł sprawozdawcy Teresy Liszcz prezentującej Sprawozdanie Komisji Sprawiedliwości oraz Komisji Ustawodawczej o senackim projekcie ustawy zmieniającej ustawę o uznaniu za nieważne orzeczeń wydanych wobec osób represjonowanych za działalność na rzecz niepodległego bytu państwa polskiego (druki nr 416 i 701 / I kadencja Sejmu) na 38 posiedzeniu Sejmu RP I kadencji, mającym miejsce w dniu 18 lutego 1993 r.¹⁸, nie wynika, żeby zmiana do senackiego projektu proponowana przez Komisję Sprawiedliwości i Ustawodawczą Sejmu RP, polegająca na dodaniu w art. 8 ustawy lutowej ust. 2a, zawierała jakiegokolwiek uzasadnienie dla zaproponowanego w art. 2 ustawy nowelizującej z 1993 r. ograniczenia do jednego roku od dnia wejścia w życie tejże ustawy możliwości dochodzenia roszczeń wynikających z dodawanego do art. 8 ust. 2a. Przyjąć tym samym należy, że ustawodawca nie zachował odpowiednich proporcji do wagi interesu, który został naruszony na skutek wprowadzonego ograniczenia. W efekcie, bez uzasadnienia, ustawodawca ograniczył ochronę praw majątkowych w postaci roszczeń o odszkodowanie i zadośćuczynienie z tytułu represji przez radzieckie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub organy pozasądowe, za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego lub z powodu takiej działalności, mających miejsce na ziemiach należących do II Rzeczypospolitej położonych po zachodniej stronie tzw. linii Curzona oraz mających miejsce do 8 maja 1945 r. Ustawodawca nie przedstawił także żadnego ekonomicznego uzasadnienia wprowadzonego ograniczenia.

¹⁸ <https://orka2.sejm.gov.pl/Debata1.nsf> (dostęp w dniu 16 stycznia 2023 r.).

27. W odniesieniu do art. 2 ustawy nowelizującej z 1993 r. brak jest związku między kryterium zróżnicowania, a innymi wartościami, zasadami czy normami konstytucyjnymi, które mogłyby uzasadniać odmienne traktowanie podmiotów podobnych. Nie sposób zatem znaleźć usprawiedliwienia dla wprowadzenia do art. 2 ustawy nowelizującej z 1993 r. sztywnego i generalnego kryterium czasowego zróżnicowania okresu dla dochodzenia odszkodowania i zadośćuczynienia przez osoby, których dotknęły represje z powodu działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego mające miejsce na ziemiach należących do II Rzeczypospolitej położonych po zachodniej stronie tzw. linii Curzona oraz mających miejsce do 8 maja 1945 r. przy braku jakiegokolwiek uzasadnienia wprowadzenia takiego ograniczenia. Zróżnicowanie traktowania osób znajdujących się w podobnej sytuacji tj. osób dotkniętych represjami z powodu działalności na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego, które miały miejsce na ziemiach należących do II Rzeczypospolitej położonych po zachodniej oraz po wschodniej stronie tzw. linii Curzona oraz mających miejsce do 8 maja 1945 r. i po tej dacie - w dochodzeniu odszkodowania i zadośćuczynienia - ma charakter arbitralny i nie spełnia przesłanek dopuszczalności zróżnicowania, a przez to jest niezgodne z art. 2 Konstytucji RP. Ponadto arbitralne zróżnicowanie sytuacji prawnej takich osób na podstawie sztywnego kryterium czasowego - w zależności od tego czy represje miały miejsce na ziemiach należących do II Rzeczypospolitej położonych po zachodniej czy po wschodniej granicy tzw. linii Curzona oraz czy też miały miejsce do 8 maja 1945 r. czy w po tej dacie - jest niezgodne z zasadą sprawiedliwości społecznej. Takie zróżnicowanie, jako naruszające zasadę równości, jest niesprawiedliwe i nieuzasadnione.

28. Jedynie hipotetycznie założyć można, że faktycznym powodem wprowadzenia omawianego ograniczenia czasowego umożliwiające podniesienie zarzutu przedawnienia mogła być chęć zachowania równowagi budżetowej państwa. Zaznaczyć przy tym należy, że wartość ta jest niewątpliwie wartością chronioną

konstytucyjnie - od niej zależy zdolność państwa do działania i rozwiązywania jego różnorodnych interesów (zob. wyrok TK z dnia 17 grudnia 1997 r., sygn. K 22/96¹⁹). Trybunał Konstytucyjny podkreśla w swoim orzecznictwie, że pomimo iż państwo ma obowiązek podejmować działania, które zapewnią odpowiednie środki finansowe niezbędne dla realizacji konstytucyjnych praw i wolności, to nie może ignorować faktu, że musi przy tym uwzględniać sytuację gospodarczą i konieczność zapewnienia warunków rozwoju gospodarczego (zob. wyrok TK z dnia 17 grudnia 1997 r., sygn. K 22/96). W tej perspektywie odpowiedzieć należy na pytanie czy - ze względu na konieczność zachowania równowagi budżetowej państwa - czasowe ograniczenie możliwości dochodzenia prawa do odszkodowania i zadośćuczynienia, zawarte w art. 2 ustawy nowelizującej z 1993 r., w stosunku do osób, którym roszczenia te przysługują z tytułu represji przez radzieckie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub organy pozasądowe, za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego lub z powodu takiej działalności, mających miejsce na ziemiach należących do II Rzeczypospolitej położonych po zachodniej stronie tzw. linii Curzona oraz mających miejsce do 8 maja 1945 r., nie prowadzi do nadmiernej ingerencji w te prawa majątkowe. Zbadać należy, czy spełnione są wymogi art. 31 ust. 3 Konstytucji RP. W tym celu konieczne jest - w świetle ukształtowanego orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego - odpowiedzenie na trzy pytania: 1) czy regulacja art. 2 ustawy nowelizującej z 1993 r. jest w stanie doprowadzić do zamierzonych przez nią skutków (kryterium przydatności); 2) czy regulacja art. 2 ustawy nowelizującej z 1993 r. jest niezbędna dla ochrony interesu publicznego, z którym jest powiązana (kryterium konieczności); 3) czy efekty wprowadzenia regulacji art. 2 ustawy nowelizującej z 1993 r. pozostają w proporcji do ciężarów (kryterium proporcjonalności *sensu stricto*). Odpowiedź na pierwsze pytanie jest pozytywna. Wprowadzenie bowiem w art. 2 ustawy nowelizującej z 1993 r. potencjalnie może służyć zachowaniu równowagi budżetowej. Nie sposób ustalić

¹⁹ LEX nr 31039.

czy spełnione jest także kryterium konieczności. Ochrona interesu publicznego - który w odniesieniu do regulacji art. 2 ustawy nowelizującej z 1993 r. utożsamiony może być z koniecznością zachowania równowagi budżetowej państwa - czynić może koniecznym wprowadzanie tego typu ograniczenia, jak to zawarte w rzeczonym przepisie, aczkolwiek z wypowiedzi poseł sprawozdawcy Teresy Liszcz prezentującej Sprawozdanie Komisji Sprawiedliwości oraz Komisji Ustawodawczej na 38 posiedzeniu Sejmu RP I kadencji, mającym miejsce w dniu 18 lutego 1993 r.²⁰, nie wynika, żeby zmiana do senackiego projektu proponowana przez Komisję Sprawiedliwości i Ustawodawczą Sejmu RP I kadencji, polegająca na dodaniu w art. 8 ustawy lutowej ust. 2a, zawierała jakiegokolwiek uzasadnienie dla zaproponowanego w art. 2 ustawy nowelizującej z 1993 r. ograniczenia do jednego roku od dnia wejścia w życie tejże ustawy możliwości dochodzenia roszczeń wynikających z dodawanego do art. 8 ust. 2a. Tym samym ustawodawca nie uzasadnił prawidłowo konieczności wprowadzenia wyłączenia, można zatem zakładać, iż akurat takie rozwiązanie nie było konieczne do osiągnięcia celu w postaci zachowania równowagi budżetowej Państwa. Przechodząc do trzeciego kryterium - proporcjonalności *sensu stricto* - przyjęć należy, że ze względu na to, że roszczenia te przysługują z tytułu represji przez radzieckie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub organy pozasądowe, za działalność na rzecz niepodległego bytu Państwa Polskiego lub z powodu takiej działalności, konieczność zachowania równowagi budżetowej nie może być źródłem sztywnego ograniczenia odpowiedzialności odszkodowawczej państwa na poziomie ustawy względem osób, których represje dotknęły na ziemiach należących do II Rzeczypospolitej położonych po zachodniej stronie tzw. linii Curzona oraz mających miejsce do 8 maja 1945 r., w szczególności ze względu na ograniczony krąg osób uprawnionych oraz znaczny

²⁰ <https://orka2.sejm.gov.pl/Debata1.nsf> (dostęp w dniu 16 stycznia 2023 r.).

upływ czasu od okresu, w którym represje te miały miejsce. Warunek proporcjonalności *sensu stricte* nie został zatem spełniony.

29. Uwypuklenia wymaga pogląd wyrażony w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego, że wdzięczność wszystkim osobom narażającym swoje życie w walce o niepodległość i suwerenność Państwa Polskiego w okresie, gdy „podstawowe wolności i prawa człowieka były w naszej Ojczyźnie łamane” jest nie tylko naturalna, ale również społecznie oraz konstytucyjnie w pełni akceptowana. Nie wiąże się ona jednak z automatycznym nakazem tworzenia przez ustawodawcę jakichkolwiek rozwiązań prawnych przewidujących przysporzenia finansowe dla osób podejmujących działania o charakterze niepodległościowym (zob. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 26 lipca 2012 r., sygn. P 8/11²¹).

30. Z drugiej strony w wyroku Trybunału Konstytucyjnego z dnia 13 kwietnia 1999 r., sygn. K 36/98²², wskazano, że art. 64 ust. 2 Konstytucji RP „daje wyraz ogólnemu stwierdzeniu, że wszystkie prawa majątkowe muszą podlegać ochronie prawnej. Na ustawodawcy zwykłym spoczywa tym samym nie tylko obowiązek pozytywny ustanowienia przepisów i procedur udzielających ochrony prawnej prawom majątkowym, ale także obowiązek negatywny powstrzymania się od przyjmowania regulacji, które owe prawa mogłyby pozbawiać ochrony prawnej lub też ochronę tę ograniczać”. Z konstytucyjnego punktu widzenia ochrona określonego prawa majątkowego obejmuje również ochronę możliwości jego realizacji, a więc uwzględnienie szerszego kontekstu systemowego, w którym prawo to funkcjonuje. W konsekwencji ocena przepisów, które ingerują w taką możliwość, *de facto* ją eliminując, może prowadzić do uznania ich za sprzeczne z art. 64 ust. 2 Konstytucji RP.

²¹ LEX nr 1211289.

²² LEX nr 36398.

- 31.** Z orzecnictwa Trybunału Konstytucyjnego wynika wprost, że ochrona praw majątkowych nie oznacza jednak zupełnej niemożności ingerencji w ich treść, ich absolutnej nienaruszalności (wyrok z dnia 22 czerwca 1999 r., sygn. K 5/99²³; wyrok z dnia 24 października 2000 r., sygn. SK 7/00²⁴). Konieczne jest jednak zachowanie ram konstytucyjnych, które wyznaczają granice ochrony konstytucyjnej określonego prawa majątkowego (wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 12 stycznia 2000 r., sygn. P 11/99²⁵; wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 24 października 2000 r., sygn. SK 7/00²⁶). Ograniczenia takie Konstytucja wprowadza w swym art. 31 ust. 3. W dotychczasowym orzecnictwie Trybunału Konstytucyjnego wielokrotnie wskazywano, iż przepis ten taksatywnie określa przesłanki dopuszczalności ograniczeń w korzystaniu z konstytucyjnych praw i wolności. Należą do nich: 1) ustawowa forma ograniczenia, 2) istnienie w państwie demokratycznym konieczności wprowadzenia ograniczenia, a więc również brak innych dostępnych, skutecznych środków realizujących podobny cel, 3) funkcjonalny związek ograniczenia z realizacją wskazanych w art. 31 ust. 3 wartości (bezpieczeństwo państwa, porządek publiczny, ochrona środowiska, zdrowia i moralności publicznej, wolności i praw innych osób) i 4) zakaz naruszania istoty danego prawa lub wolności.
- 32.** W ocenie Trybunału Konstytucyjnego, mechanizm oceny dopuszczalności określonych ograniczeń odnoszący się do prawa własności dotyczy co do zasady także innych konstytucyjnie chronionych praw majątkowych. Również ograniczenia innych niż prawo własności konstytucyjnie chronionych praw majątkowych muszą zatem spełniać wskazane przesłanki. Dopuszczalność i granice ograniczeń nie mogą być rozpatrywane w oderwaniu od istoty (charakteru prawnego) określonej instytucji. Jak bowiem wskazano w wyroku z dnia 29 czerwca 2001 r., sygn. K 23/00²⁷

²³ LEX nr 37395.

²⁴ LEX nr 44564.

²⁵ LEX nr 44403.

²⁶ LEX nr 44564.

²⁷ LEX nr 48450.

„granice ingerencji w konstytucyjne prawa i wolności wyznacza zasada proporcjonalności oraz koncepcja istoty poszczególnych praw i wolności. Stwierdzenie, że ograniczenia mogą być ustanawiane tylko wtedy, gdy są konieczne w demokratycznym państwie wymaga rozważenia: czy wprowadzona regulacja jest w stanie doprowadzić do zamierzonych przez nią skutków; czy regulacja ta jest niezbędna dla ochrony interesu publicznego, z którym jest połączona; czy efekty wprowadzonej regulacji pozostają w proporcji do ciężarów nakładanych przez nią na obywatela”.

33. W tym kontekście należy przypomnieć stanowisko Trybunału Konstytucyjnego wyrażone w wyroku z dnia 12 stycznia 2000 r., sygn. P 11/98²⁸, zgodnie z którym zakres tych ograniczeń nie może powodować zniweczenia podstawowych składników prawa podmiotowego, powodując „wydrążenie” go z rzeczywistej treści i prowadząc do przekształcenia w pozór prawa. W takiej sytuacji dochodzi bowiem do niedopuszczalnego na gruncie Konstytucji RP naruszenia podstawowej treści - istoty tego prawa. Jak ponadto wskazał Trybunał Konstytucyjny w uzasadnieniu wyroku z dnia 2 czerwca 1999 r., sygn. K 34/98²⁹, gwarancja równej ochrony praw majątkowych nie oznacza identycznej ochrony w przypadku różnych kategorii praw. Ochrona ta jest bowiem w pierwszym rzędzie determinowana treścią i konstrukcyjnym ujęciem poszczególnych praw: „równość może być zatem odnoszona jedynie do praw majątkowych należących do tej samej kategorii, a w żadnym zaś wypadku nie mogłaby być rozumiana jako przypisanie tych samych gwarancji ochronnych prawom majątkowym należącym do różnorodnych typów praw podmiotowych, choćby nawet zbliżone było ich ujęcie funkcjonalne. (...) Konstytucja samodzielnie nie ustanawia poszczególnych kategorii praw podmiotowych, nie hierarchizuje ich, ani też nie determinuje takich lub innych rozwiązań konstrukcyjnych lub treściowych, to jest bowiem zadaniem regulacji

²⁸ LEX nr 39282.

²⁹ LEX nr 37389.

gałęziowych (...). Z drugiej jednak strony, zasady tej nie można rozumieć w sposób czysto formalny i blankietowy, pozwalający ustawodawcy na całkowitą dowolność kreowania poszczególnych praw podmiotowych. Przedmiotem oceny jest bowiem, z punktu widzenia regulacji konstytucyjnej nakazującej równą ochronę prawną praw majątkowych, również stosowane przez ustawodawcę kryterium wyodrębnienia poszczególnych kategorii praw i zasadność merytoryczna stosowanego podziału”.

34. Zasadnym jest więc postawienie pytania czy art. 64 ust. 2 w zw. z art. 32 ust. 1 i art. 2 Konstytucji RP nie kreują po stronie ustawodawcy zwykłego obowiązku takiego ukształtowania art. 2 ustawy nowelizującej z 1993 r., aby wskazana w tym przepisie podstawa zarzutu przedawnienia dochodzonego od Skarbu Państwa odszkodowania za poniesioną szkodę i zadośćuczynienia za doznaną krzywdę z powodu represji wywołanych działalnością radzieckich organów ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub radzieckich organów pozasądowych na zachód od tzw. linii Curzona oraz do 8 maja 1945 r., która była działalnością prowadzoną „na mocy porozumienia zawartego w dniu 26 lipca 1944 r.” w rozumieniu art. 8 ust. 2a ustawy lutowej w brzmieniu nadanym mu przez ustawę nowelizującą z 1993 r., została usunięta z porządku prawnego. Przedmiotem konstytucyjnego obowiązku, który ciąży na ustawodawcy zwykłym jest tu wyrównanie ochrony praw majątkowych osób represjonowanych na ziemiach należących do II Rzeczypospolitej położonych zachód oraz na wschód od tzw. linii Curzona oraz mających miejsce do 8 maja 1945 r. i po tej dacie. Prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia może być bowiem uznane za inne prawo majątkowe, którego czasowa możliwość dochodzenia z wyłączeniem zarzutu przedawnienia nie powinna być co do zasady ograniczona ze względu na przynależność do danej grupy podmiotów wyodrębnionej na podstawie cechy nierelevantnej, jaką jest kryterium miejscowe i czasowe w postaci represji mających miejsce na zachód od tzw. linii Curzona do 8 maja 1945 r.

Podsumowanie i konsekwencje wyroku Trybunału Konstytucyjnego

- 35.** Art. 8 ust. 2a ustawy lutowej w brzmieniu nadanym mu ustawą nowelizującą z 1993 r. nadaje uprawnienia do dochodzenia odszkodowania za poniesioną szkodę i zadośćuczynienia za doznaną krzywdę osobom, które były represjonowane przez radzieckie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub organy pozasądowe (oraz wskazanym w rzeczonym przepisie członkom rodzin tych osób), których represje dotknęły na obecnym terytorium Polski leżącym jednocześnie w granicach przedwojennych II Rzeczypospolitej Polskiej na zachód od tzw. linii Curzona w okresie od 1 lipca 1944 r. do 8 maja 1945 r. Osoby te winne były złożyć stosowne wnioski o odszkodowanie i zadośćuczynienie, aby uniknąć zarzutu przedawnienia z art. 2 ustawy nowelizującej z 1993 r., w terminie od 21 maja 1993 r. do 20 maja 1994 r.
- 36.** Art. 8 ust. 2a ustawy lutowej w brzmieniu nadanym mu ustawą nowelizującą z 1998 r. nadaje uprawnienia do dochodzenia odszkodowania za poniesioną szkodę i zadośćuczynienia za doznaną krzywdę osobom, które były represjonowane przez radzieckie organy ścigania i wymiaru sprawiedliwości lub organy pozasądowe (oraz wskazanym w rzeczonym przepisie członkom rodzin tych osób), których represje dotknęły na obecnym terytorium Polski w granicach przedwojennych II Rzeczypospolitej Polskiej na zachód od tzw. linii Curzona w okresie od dnia 9 maja 1945 r. do dnia 31 grudnia 1956 r., a także na terytorium Polski w granicach przedwojennych II Rzeczypospolitej Polskiej na wschód od tzw. linii Curzona, czyli w granicach RP ustalonych w Traktacie Ryskim z 1921 r., w okresie od dnia 1 stycznia 1944 r. do dnia 31 grudnia 1956 r. Osoby, należące do tak określonej drugiej grupy nie są w żaden sposób ograniczone czasowo w dochodzeniu przysługującego im roszczenia, w szczególności Skarbowi Państwa nie przysługuje względem tych osób zarzut przedawnienia.

37. Na podstawie orzecznictwa sądowego ustalić można jeszcze trzecią grupę osób, które wnioski swój oparły o art. 8 ust. 2a ustawy lutowej w brzmieniu nadanym mu ustawą nowelizującą z 1993 r., a które złożyły przedmiotowy wniosek w okresie od dnia 21 maja 1993 r., do wejścia w życie ustawy nowelizującej z 1998 r., co miało miejsce 14 sierpnia 1998 r., a do których nie znalazł zastosowania art. 2 ustawy nowelizującej z 1998 r., z uwagi na nieuwzględnienie roszczeń tych osób na podstawie art. 2 ustawy nowelizującej z 1993 r., nie zaś z uwagi na brak podstaw do ich zgłoszenia w oparciu o art. 8 ust. 2a ustawy lutowej w brzmieniu nadanym mu ustawą nowelizującą z 1993 r. W tej grupie osób znalazły się osoby, co do których sądy mylnie przyjęły, że art. 8 ust. 2a ustawy lutowej w brzmieniu nadanym mu ustawą nowelizującą z 1993 r. obejmuje także podstawy roszczeń unormowane przez art. 8 ust. 2a ustawy lutowej w brzmieniu nadanym mu ustawą nowelizującą z 1998 r. Sądy uznając za podstawę roszczenia tych osób art. 8 ust. 2a w brzmieniu ustawy nowelizującej z 1993 r. stosowały wobec nich art. 2 ustawy nowelizującej z 1993 r., a tym samym uznawały roszczenia tych osób za przedawnione, zamykając im tym samym drogę do powtórnego złożenia wniosku w oparciu o art. 2 ustawy nowelizującej z 1998 r.

38. W ocenie Rzecznika art. 64 ust. 2 w zw. z art. 32 ust. 1 w związku z art. 2 oraz art. 31 ust. 3 Konstytucji RP kreują po stronie ustawodawcy zwykłego obowiązek ukształtowania podstaw zarzutu przedawnienia Skarbu Państwa względem roszczeń z art. 8 ust. 2a w brzmieniu nadanym mu ustawą nowelizującą z 1993 r. oraz z 1998 r. tak, aby nie dochodziło do opisanego wyżej zróżnicowania. Art. 2 ustawy nowelizującej z 1993 r. winien zostać zatem usunięty z porządku prawnego, przy czym jego derogacja na podstawie ustawy wymagałaby przepisów przejściowych nadającej owej derogacji charakter retroaktywny. Z uwagi na istnienie formalnych podstaw do złożenia wniosku w zakresie braku zgodności tego unormowania z wskazanymi wzorcami konstytucyjnymi, zasadne jest wydanie przez Trybunał Konstytucyjny wyroku stwierdzającego niekonstytucyjność art. 2 ustawy

nowelizującej z 1993 r. Prawo do odszkodowania i zadośćuczynienia może być bowiem uznane za inne prawo majątkowe, którego czasowa możliwość dochodzenia z wyłączeniem zarzutu przedawnienia nie powinna być co do zasady ograniczona ze względu na przynależność do danej grupy podmiotów wyodrębnionej na podstawie cechy nierelevantnej, jaką jest kryterium miejscowe i czasowe w postaci represji mających miejsce na zachód od tzw. linii Curzona do 8 maja 1945 r.

- 39.** Uznanie art. 2 ustawy nowelizującej z 1993 r. za niezgodny ze wskazanymi wzorcami konstytucyjnymi będzie miało ten skutek, że osoby oznaczone wyżej jako grupa pierwsza, których roszczenia zostały oddalone z uwagi na zarzut przedawnienia, oraz osoby oznaczone wyżej jako grupa trzecia, które to osoby wnioski złożyły w okresie od 21 maja 1993 r. do 13 sierpnia 1998 r., a których roszczenia również zostały oddalone z uwagi na zarzut przedawnienia i z tego względu nie znalazł do roszczeń tych osób zastosowania art. 2 ustawy nowelizującej z 1998 r., będą mogły złożyć wniosek o wznowienie postępowania. Ewentualne orzeczenie Trybunału Konstytucyjnego będzie miało wpływ także na sytuację prawną osób oznaczonych wyżej jako grupa pierwsza, które w okresie od 21 maja 1993 r. do 20 maja 1994 r. nie skorzystały z prawa do złożenia stosownego wniosku.

Mając na uwadze powyższe, wnoszę jak w *petitum* niniejszego wniosku.

(-) Marcin Wiącek

(podpis na oryginale)